

La lenga occitana, una e diversa Per Jacme Taupiac

A Garravet (canton de Lombès, al sud-èst del departament del Gerç), a partir de l'estiu de 1966, (aviái 27 ans), comencèri d'èsser al contacte dels "parlaires naturals" del gascon del Savés. Ieu que veniái de la Lomanha orientala (canton de Bèumont de Lomanha, dins la partida gascona del Tarn e Garona) e que parlavi correntament lo gascon lomanhòl, remarquèri sul pic qualques diferéncias entre lo mieu parlar e lo del Savés : disián «*Trabalhar a malauera*» e non pas «*Trabalhar a malaise*» coma a Bèumont. Quand renegàvan avián una curiosa maniera dire la vocala *u* de «*Hilh de puta !*», exclamacion frequenta dins lo parlar dels païsans de Garravet. Mas ieu, contunhavi tranquillament de m'exprimir en gascon lomanhòl : tot lo mond me compreniá e compreniái tot lo mond, sense cap de problèma.

Mas un jorn, arribèt un "incident lingüistic" que me faguèt rire. Una femna qu'apelàvan «la Marí Sharlet» e qu'èra nascuda a la fin del sègle XIX, m'ausiguèt dire una frasa ont i aviá los mots : «*Un còp*». Aviái ben remarcat que dins lo parlar del Savés lo fonèma /y/ se disiá pas [y] coma dins lo francés *la lune*. Los parlaires realizàvan lo meteís "diafonèma" (coma auriá dich Peire Bèc) deslabializat : èra una vocala coma la famosa "vocal neutra" catalana. E donc, sufiguèt que realizèssi pas lo fonèma /y/ deslabializat coma a Garravet, dins «*Un còp*», per que la "Marí Sharlet" compreguèsse qu'èri un "estrangièr". Diguèt plan clarament : «*Aqueth, i pas d'ací !*» S'èra pas enganada. Veniái de cinquanta quilomètres.

Aquò vòl dire doás causas. La primièra es que la Marí Sharlet, qu'èra la veusa d'un maçon, e de segur pas una intellectuála, aviá la meteissa sensibilitat lingüistica e la meteissa coneissença pro fina de la dialectologia locala que totes los "parlaires naturals". Per ela, èra evident que *la nòrma* del sieu parlar èra tot simplament çò que disián los autoctòns de Garravet qu'anàvan cada diluns al mercat de Samatan. Ai un fum d'autres exemples que confirman aquela conviccion dels parlaires naturals. Una altra femna de la meteissa comuna, nascuda en 1913, me contèt mai d'un còp que de parents del costat de Cadors (vilòta situada al nord-oèst de Tolosa, dins lo domeni gascon) disián a cada moment *çaquelà*, mot inconegut dins son idiolècte. E l'estonava quand, a ieu tanben, m'ausissiá dire, pro sovent, dire *çaquelà*. (Lo mot se ditz a Cadors coma a Bèumont.) Pòdi citar tanben lo cas d'un lomanhòl, nascut tanben en 1913, que dins son parlar local emplegava l'article tolosan *le* (*le pan, le vin*) e aviá remarcat qu'a sèt o uèch quilomètres, dins lo departament del Gerç (a Gaudonvila, canton de Sant Clar) se disiá *lo* (*lo pan, lo vin*). Aquò lo fasiá rire e li semblava ridicul. De segur, "en bon patoès" caliá dire «*le pan, le vin*». Aquò lo menava a dire en francés, per badinar : «*Dans le Gers, c'est plein de loups !*» Èra un jòc e mots fondat sus l'omofonia entre l'article *lo* e lo substantiu francés *le loup*.

Aquelas reaccions popularas davant la diversitat lingüistica d'un endrech a l'autre (que se pòt apelar, dins lo parlar tecnic dels lingüistas "la diversitat diatopica") son generalas e vòlon donc dire una segonda causa : gaireben totes los "parlaires naturals" conéisson fòrt

plan la nòrma dels parlars vesins; per consequent, las diferéncias empàchan pas l'intercomprension espontanèa. Un autre lomanhòl, nascut al ras de Bèumont de Lomanha en 1943, èra paire de tres filhas. Una de sas filhas agèt un dròlle que l'apelèt (en francés) *Loucas* e non pas *Lucas qu'es la fòrma acostumada d'aquel prenom. Solament, *Loucas*, se pronóncia [luká] e [luká] es la prononciacion de *lo can* (en latin *canis*) dins l'occitan de Montalban. Alara, lo grand (en occitan lomanhòl "le pepin") d'aquel *Loucas* disiá, manièra de rire : «*Se n'an un aute, l'apereran "lo gat" !*» Lo que disiá aquò disiá *le canh* dins son gascon lomanhòl, mas sabíá fòrt plan que se disiá *lo can* [lu ka] e *lo gat* [lu gat] dins un parlar occitan vesin.

Totes los que son pro vièlhs e que son estat al contacte dels parlaires naturals, ont que siá en Occitana, an pogut constatar la meteissa realitat sociolingüística que se pòt resumir en tres punts :

- Los parlaires naturals, son perfiechament al corrent de *la varietat diatopica*, es a dire del fach que l'occitan se parla pas parièr d'un endrech a l'autre.
- Quitament se lo parlar càmbia d'una comuna a l'autra, emai d'una "bòrda" a l'autra, aquò empacha pas *l'intercomprension*.
- Dins lor sensibilitat lingüística espontanèa, i a donc aitant de nòrmas coma de parlars. E donc, per eles aquò fa pas "una lenga" mas una multiplicitat de "pateses" que s'opàusan a la polida unitat de la lenga francesa.

De segur, tota persona qu'es estada al contacte dels parlaires naturals, ont que siá dins d'Occitania francesa, pòt portar un testimoniatge de la meteissa mena. Los universitaris especialistas de sociolingüística analízan aquela meteissa realitat e pàrlan de la "diglossia franco-occitana" ont, dins la consciéncia dels parlaires, a la "non-lenga" mespresada qu'es l'occitan s'opausa la prestigiosa "lenga" qu'es lo francés. L'occitan es lo tèrme inferior de la diglossia e lo francés n'es lo tèrme superior

Nosautres los occitanistas, que sabèm que tot parlar local es una de las fòrmas de nòstra lenga nacionala que remonta als trobadors, que consideram que la politica glotofagica menada despuèi de sègles pel poder parisenc assimilacionista es totalament inadmissibla, sèm menats a nos pausar doás questions : d'una part quina actitud nos cal aver davant l'indefugiblala diversitat lingüística; d'autra part es que nòstra "lenga comuna" serà fatalament lo francés al dessús de la parrabastada de parlars locals ?

*

La resposta d'un grand nombre d'occitanistas es, en primièr, que cal a tota fòrça respectar la diversitat lingüística occitana. Pòt pas èsser question de mespresar quina fòrma locala que siá de lenga nòstra. Tot occitan local es de bon occitan. Tot parlar local es quicòm de preciós, ambe totas las particularitats que ne fan un parlar diferent del parlar del vilatge vesin. Emai, se volèm menar lo rasonament fins a sas ultimas consequéncias, cal pas esitar a afirmar que tota «lenga de familha» e tot idiolècte d'un parlaire natural son una fòrma bona de la granda lenga occitana. (Se sap que l'*idiolècte* es «la lenga que parli ieu».) E aquela fòrma de lenga es cambiadissa en sincronia (m'adrecci pas ambe lo meteis estil a totes los interlocutors) e tanben en diacronia (fa dètz, vint o trenta ans, parlavi pas exactament coma parli ara). Cadun parla coma sap, coma pòt o coma crei que val mai parlar.

E, de segur, es totalament coerent que se respectam tot parlar local, familal o individual respectem tanben l'occitan utilizat coma lenga literària per nòstres autors. Lor occitan, lo

cal préner coma es. Frederic Mistral escriguèt pas sos caps d'òbra en occitan estandard mas en provençal rodanenc. Miquèu de Camelat escriguèt pas *Belina* en occitan estandard mas dins “lo bearnés classic de la plana de Pau”. Josèp Condò Sambeat, l'autor aranés plan conegut, nascut a Montcorbau en 1867, utilizèt coma lenga de creacion literària un occitan aranés que presenta de divergèncias considerablas ambe l'occitan estandard.

Nos cal evitar doás causas : primièrament portar un jutjament de valor sus las caracteristicas de la lenga qu'emplégan (cadun a la siá nòrma e totas las nòrmas son acceptablas); segondament evitar de donar de “leçons postumas de bona lenga occitana” quand reeditam las grandas òbras de nòstra literatura nacionala. Los occitanistas provençals actuals escrívon *leis òmes, leis ostaus, lei camins, lei pèiras* : an rason. Mas, dins la reedicion de *Mirèlha* en grafia occitana, lo que faguèt la *transgrafiacion* daissèt la fòrma de l'article plural causida per Mistral : *Dins lis amors de sa jovènça; Vèrs la mar, dins li blats*. (Frederic Mistral, *Mirèlha*, 2014, p. 7. Editions des régionalismes.) Agèt rason tanben. Es un biais de far científicament — e deontologicament — irreprochable.

Mas, pecaire !, arriba mai d'un còp que l'editor occitanista d'un tèxte ancian crega necessari de cambiar non solament la grafia mas tanben la morfologia e lo vocabulari del tèxte original. Justin Besson (l'autor roergat nascut en 1845 e mòrt en 1918) escrivíá dins *D'al brès à la toumbo* :

«Mès bautres angelous, que dins cado familho
Caressas dins soun brès lou neni que soumilho» (edicion de 1934, p.1)

L'editor Cantalauca, dins sa reedicion de 1995, ambe lo tèxte transgrafiat en grafia occitana, fa dire a Besson :

«Mas vautres, angelons, que dins cada familha
careçatz dins son brèç lo nenin que somelha».

Naturalament, *familha* e *somelha* ríman pas pus ! Se vei plan que la transgrafiacion del tèxte de Besson a abotit, sus qualques punts, a un inadmissible càmbiament de lenga. E d'exemples d'aquela mena, n'i a de milièrs dins la reedicion de *D'al brèç a la tomba* per Cantalauca, que confondiá dramaticament “transgrafiacion” e “correccion lingüística” e que menava las doás operacions a l'encòp. Cantalauca fasiá lo mèstre que “corregissiá” la lenga de l'escolan. E l’“escolan” Besson i èra pas pus per repotegar — ambe l'umor ferotge que seriá estat lo sieu — contra çò qu'auriá considerat coma una farlabica intolerabla, impausada autoritàriament. Jogar lo ròtle de “moralizator lingüistic” me sembla èsser pèdre son temps e sa respectabilitat.

En 2011, quand editèri en grafia occitana las òbras complètas de l'escrivan gascon lomanhòl Paul Sabatèr, prenguèri lo partit d'o cambiar tot dins lo domeni de la grafia e de cambiar pas res dins lo domeni de la lenga. (Paul Sabatèr, *L'òme sol. Poèmas e pròsas de l'escrivan occitan de Tornacopa en Lomanha*. Editor : *Los Quasèrns de la Lomanha*, 2011.) Coma editor, mos critèris èran diametralament opausats als de Cantalauca. Degun non m'a fach lo repròchi d'aver daissat l'occitan de Lomanha exactament tal coma l'emplegava lo poèta de Tornacopa. E d'autra part, la grafia occitana permet d'aver un grand “confòrt visual” davant quin tèxte dialectal occitan que siá.

A mon vejaire, lo principi de “respectar la diversitat lingüistica occitana” es excellent, mas lo cal aplicar ambe plan mai de coeréncia que non se fa a l’acostumada.

*

Ara, podètz “aver rason” a cent per cent, mas préner pas en compte que cinquanta per cent de la realitat. Es sovent lo cas dins lo problèma que nos ocupa. Es una error frequenta de creire que lo respècte de la diversitat dels parlars e dels grands dialèctes de la lenga nòstra es quicòm d’incompatible ambe l’acceptacion d’un occitan estandard. Es coma se de saber parlar e escriure nòstra “lenga nacionala”, l’occitan, nos empachava de saber parlar e escriure nòstra “lenga estatala”, lo francés. Es coma se d’èsser occitans nos empachava d’èsser franceses. Es coma se d’èsser franceses nos empachava d’èsser europèus. Es coma se d’aimar la musica, de còps que i a, m’empachava d’aimar lo silenci, d’autres còps. Cal pas estimar incompatible çò qu’es complementari.

A l’epòca modèrna, la fòrma d’occitan qu’a foncionat mai o mens coma “occitan estandard” es estat, en primièr, “*lou provençau roudanen*”, nauçat en glòria per *Mirèlha*, de Frederic Mistral (libre sortit al mes de febrèr de 1859) e illustrat tanben pels caps d’òbra dels autres escrivans provençals qu’agèron coma esplech de creacion literària la meteissa varietat d’occitan provençal. Se pòdon citar Josèp Romanilha, Teodòr Aubanèl, Baptista Bonet, Pèire Dévoluy, Xavier de Forviera, Josèp d’Arbaud, Sulli-Andrieu Pèire e un fum d’autres.

Qualques unes agèron quitament lo projècte qu’aquel occitan provençal, plan polit mas netament localizat, foguèsse causit coma lenga literària de tot lo país occitan; aurián volgut que “per drech de cap d’òbra” — l’expression manca pas de noblesa — los escrivans de tot lo país nòstre renuncièsson a lor parlar local e adoptèsson la lenga subrebèla del Mèstre de Malhana. Èra irrealista.

Mas, l’idèa d’un occitan qu’ara apelam “estandard” contunhava d’èsser dins l’aire. En 1924, lo felibre Bernat Sarrieu (nascut a Montalban lo 29 de junh de 1875 e mòrt tanben a Montalban lo 5 de genièr de 1935) publiquèt una brocadura ont parla plan explicitament de la necessitat de çò qu’apèla «*une langue d’oc commune*». (*La Graphie de la Langue d’Oc et la langue Commune d’Occitanie*, pagina 15.) L’idèa èra bona. Mas, èra plan evident que l’òme aviá pas una cultura lingüistica pro solida per concretizar son projècte.

A calgut esperar qualques annadas per tal que de lingüistas competents, qu’èran tanben de grandas figuras de l’occitanisme, poguèsson presentar de concepcions de l’occitan estandard magnificament convergentas. Son mièja dotzena : Pèire Bèc (1921-2014), Robèrt Lafont (1923-2009), Patric Sauzet (nascut en 1953), Domergue Sumien (nascut en 1968), Rogièr Teulat (nascut en 1938), Florian Vernet (nascut en 1941). (Dins la miá *Gramatica occitana - Segonda* edicion, 2021, paginas 14 - 17, presenti lo trabalh d’aqueles sièis “lingüistas occitanistas.”) N’i cal ajustar un, Rogièr Barta (1911-1981). Aquel òme, filh de l’escrivan Emili Barta, èra occitanoparlant de naissença, èra occitanista e èra un brillant intellectual. Agregat d’espanhòl, aviá començat una tèsi sus sant Joan de la Crotz. Mas, per de rasons politics, foguèt escampat de l’universitat de Montpelhièr e li calguèt se ganhar la vida autrament. Foguèt lo director de la companhiá d’asseguranças *L’Urbaine et la Seine*. Mas èra e demorèt un occitanista valent. Nos a daissat un *Glossaire occitan - français* d’una importància considerable per la codificacion lexicala de l’occitan estandard. A primièra vista es un banal “minidiccionari” destinat als escolans que se vòlon iniciar a la lenga. En realitat es aquí que se tròba plan sovent la melhora causida dels lexèmas de l’occitan estandard. Plan sovent, quand ai cercat quin mot o quina fòrma d’un mot donat

valiá mai causir en occitan estandard, après aver analizat longament lo problèma soi arribat a la meteissa conclusion que la que pòrta lo Barta dins lo sieu *Glossaire occitan-français*. Per la causida dels lexèmas de l'occitan estandard, Rogièr Barta es un mèstre.

E sas causidas coïncidisson plan sovent ambe las dels autres lingüistas occitanistas qu'an trabalhat a codificar lo meteis occitan non-dialectal. L'occitan estandard es donc pas un projècte fosc, un pauc caluc. Es una fòrma de lenga nòstra codificada d'una manièra convergenta pels lingüistas occitanistas e ja emplegat coma lenga literària per un fum d'autors. Dire que «l'occitan estandard existís pas» seriá irrealista.

Naturalament, la miá tòca es estada de redigir la presenta pròsa en occitan estandard. Ara, de segur que los lectors auran lo drech de pensar que sus tal o tal punt auriá mai valgut que la nòrma foguèsse diferenta.

En conclusion, i a pas a causir entre «respècte de la diversitat lingüistica» e «promocion de l'occitan estandard». Cal pas “una causa o l'autra”; cal “una causa e l'autra”.

Sintetizarai tot aquò en cinc punts.

1 — Los dialectològues.

Jamai non serem pro reconeissents als universitaris dialectològues de nos aver fornit una descripcion scientifica de la lenga parlada encara per de milions de personas a una data tota recenta. Caldriá citar un fum de mond : en primièr los autors d'atlasses lingüistics, per exemple l'eminent dialectològue Joan Seguí (Jean Séguy), autor de l'*Atlas linguistique de la Gascogne*, que fondèt una branca novèla de la dialectologia, la dialectometria, que li permetiá de mesurar “lo coeficient de gasconitat” de cada punt d'enquèsta, non pas “a vista de nas”, mas ambe de critèris scientifices. Cal citar tanben, mai que mai, Pèire Bèc que trobèt quitament una “estructura diatopica” pels mila parlars diversos observables d'un cap a l'autre de nòstra «Granda Occitania», de la Gasconha a la Provença. Per el i a l'aquitano-pirenenc (ambe lo gascon e lo lengadocian meridional), l'occitan central (ambe la màger part del domeni ocupat pel lengadocian) e l'arverno-mediterranenc (ambe lo lemosin, l'auvernhat, lo gavòt (o “provençal del nòrd”) e lo provençal. (Pierre Bec, *La langue occitane*, 1986, p.36. - *Que sais-je ?*, n° 1059.) E dins un autre libre pòrta una mapa encara pus precisa ont la zòna de “l'occitan central” es un grand domeni, plan central en Occitania, que va de Brageirac a Alès e d'Orlhac a Besièrs. (Pierre Bec, *Manuel pratique d'occitan moderne*, 1973, p. 23. - Editor : Picard.) Es qu'aquela mapa seriá pas la quintesséncia occitanista de la dialectologia ? Es que seriá pas la garentida d'un occitan estandard fondat sus de basas scientifica irrefutablas ? Metre la sciéncia lingüistica (e pus precisament la dialectologia) al servici de l'occitanisme, solide qu'es una nòbla ambicion. Pèire Bec èra un grand sabent e un grand occitanista.

2 — Necessitat de l'occitan estandard.

Que se passa quand i a pas cap d'occitan estandard ? Los sociolingüistas catalans Francesc Ruiz, Rosa Sans e Jordi Solé nos dónan aquela resposta : «*En una comunitat d'una llengua subordinada, [...] la llengua dominant actua com a estàndard dels parlants de la llengua subordinada i assumeix totes les funcions que en una situació normal correspondrien a l'estàndard de la llengua pròpia d'una comunitat.*» (*Diccionari de sociolingüística*, 2001, p.112.) Se l'occitan es una multitud de parlars locals e s'un autor publica un libre dins son parlar, plan

probable que qualques mots seran de mal compréner pels qu'auran un autre parlar. Solide qu'es lo rasonament implicit que faguèt lo carcinòl Juli Cubainas quand, en 1956, publiquèt son *Novèl Testament*. A la fin del libre se tròba un *Glossari occitan-francés* de 5 paginas. Trobatz aquí que *abaus* vòl dire «*multitude*», que *balhar* vòl dire «*donner*», que *clucar* vòl dire «*fermer les yeux*», coma se «*multitud, donar e barrar los uèlhs*» serián pas estats d'equivalents occitans pro clars dels mots que los lectors riscàvan de compréner pas. Aquò voliá dire que per legir aquel libre escrich en occitan caliá saber lo francés. Es coma s'un libre escrich en francés comportava, a la fin, un *Glossaire français-anglais* dins una situacion sociolingüística ont l'anglés foguèsse la granda lenga comuna que tot lo mond sap, mentre que lo francés foguèsse vengut una paura "lenga regionala". Ne sèm pas encara aquí... Mas tot procèssus de "glotofagia" ont las grandas lengas lengas se mánjan las pichonas es una trista causa.

Sense occitan estandard, se pòt parlar tanben de l'impossibilitat d'aver l'equivalent en lenga nòstra del *Petit Larousse* o del *Petit Robert*.

Enfin, coma tota lenga de cultura a una fòrma estandard, sense estandard l'occitan es tot çò que voldretz mas pas una vertadièra lenga de cultura. Es pas possible d'èsser autenticament occitanista e de creire que tot projècte de codificacion de l'occitan estandard es una "aporia" (es a dire un problèma sense solucion). Per un occitanista, lo fach de refusar tota idèa d'occitan estandard es una actitud suïcidiària.

3 — Acòrdi dels lingüistas.

Totes los lingüistas nòstres que se son ocupats de la codificacion de l'occitan estandard arriban a una nòrma extraordinàriament convergenta. Per consequent, aquel occitan es absolutament pas un projècte plan polit, mas un pauc fosc, mai o mens caluc e irrealista. Es una fòrma de lenga plan unitària, ont los "codificaires" son d'acòrdi suls punts essencials e qu'es emplegada per d'excellents escrivans coma esplech de creacion literària. Portarai tres exemples simplasses.

- Avèm tres articles definits, dins la lenga parlada, segon las regions. En primièr, avèm *lo* (*lo pan e lo vin*). Una granda zòna lengadociana e tanben gascona (ont se tròban Tolosa e Bèumont de Lomanha) a l'article *le* (*le pan e le vin*). Una altra zòna, pus pichona, ont se tròban la Bigòrra (ambe Lorda) e tota la Val d'Aran, a l'article *eth* (*eth pan e eth vin*). Es evident que l'article de l'occitan estandard es *lo*.

- Dins los parlars, d'un cap a l'autre del domeni lingüistic nòstre, avèm aquesta fòrmas per meteis vèrbe a l'infinitiu: *avedre, aguer, aguedre, agure, auer, auéser, àuger, àuver, agússer, aver, avere*. Aquò fa onze fòrmas. Soi pas solide de las aver portadas totas. La fòrma de ma familha lomanhòla es *àuger*. E ai ausit mila còps *agure* en Roergue. Mas, sabi que dins los "pateses franceses" las fòrmas localas correspondentas al verbe *avoir* son encara pus nombrosas ! De segur, dins lo francés estandard fa longtems que s'es impausada la fòrma *avoir*. Avèm totas las rasons del mond de causir *aver* en occitan estandard : la question es reglada.

- Mistral comença *Mirèlha* ambe aquesta frasa que totes los que dispausam d'un minimom de cultura literària occitan avèm dins la memòria : *Cante una chata de Provença*. Dins lo "provençal rodanenc" qu'èra la lenga de creacion literària de nòstre poèta pus celèbre, lo morfèma de la primièra persona es *-e* : *cante* (francés «*je chante*»), *mange* (francés «*je mange*»), *sabe* (francés «*je sais*»). Dins la màger part dels parlars occitans (en lengadocian, en lemosin, en gascon), lo meteis morfèma a la fòrma *-i* : *canti, mangi, sabi*. De segur,

l'immens expansion geografic del morfèma *-i* impausa qu'en occitan estandard (coma dins l'occitan gascon de la Val d'Aran) causiscam lo morfèma *-i*.

Joan Bodon (l'autor nòstre qu'aviá l'estòfa d'un Prèmi Nobèl de literatura); Maria de Riucròs, de Copiac (al sud de l'Avairon), autora inconeguda de la generacion actuala mas qu'escriu una pròsa lengadociana d'una meravilhosa autenticitat; nòstres dos excellents prosators actuals Sèrgi Gairal e Florian Vernet, e plan d'autres autors, s'exprimisson dins una excellenta lenga que plan sovent es de pur occitan estandard.

L'occitan estandard es pas un projècte utopic; es una fòrma d'occitan que fonciona actualament.

4 — Leugièras divergèncias.

Pel segond jorn de la setmana, ne trobaretz qu'escrivon *dimarç*, d'autres *dimars* e d'autres *dimarts*, coma en catalan e coma se ditz dins qualques parlars gascons dels departaments de la Landas e de la Gironda. En francés tanben ne trobatz qu'escrivon *l'évènement* e *le maître* e d'autres *l'évènement* e *le maitre*.

Nos cal absolutament pas aver vergonha d'aver, per nòstra lenga occitana, un estandard qu'es pas encara definitivament codificat sus qualques punts de grafia, de morfo-sintaxi o de vocabulari. Entre totes o farem tot... I a encara de punts d'incertitud dins totes las lengas de cultura de la planeta, quitament las pus ancianament estandardizadas. Es fatal que los "punts d'incertitud" sián encara mai nombroses dins una lenga coma l'occitan. Jamai nos cal pas oblidar la situacion ont nos trobam : la politica assimilacionista que sabèm assaja, despuèi de sègles, de far de la lenga dels Trobadors, de Mistral e de Bodon una lenga completament dessocializada dins nòstra monarquia electiva organizada en fòrma de Republica parisencocentrica. Pecaire, en Euròpa "tot lo mond" sap que la Republica francesa es pas la campiona del respècte de la "diversitat lingüistica interiora" !

M'estimi mai me focalizar sus las convergèncias que sus las divergèncias. Cresi que sèm sul bon camin. La meteissa "grafia occitana" es acceptada, per l'essencial, per totes los responsables de la codificacion de la lenga. La brocadura *Per escriure l'occitan*, sortida en 2015, publicada per l'*Acadèmia aranesa dera lengua occitana* e aprovada pel *Congrès permanent* e per l'*Academia occitana*, pòrta 67 punts de nòrma ont los lingüistas occitanistas "son totes d'acòrdi". L'essencial de la nòrma grafica occitana es fixat definitivament. E la nòrma grafica es sovent lo domeni ont i a lo mai de polemicas.

Es pas mai escandalós d'esitar en occitan entre *dimars* e *dimarts*, que d'aver en francés divergèncias de nòrma entre *le maître* e *le maitre*, en castelhan entre *la psicología* e *la sicología*, en anglés entre *organisation* (Granda Bretanha) e *organization* (Estat Units).

5 — Aspècte social.

Avèm d'una part l'occitan estandard, pro plan codificat, e d'autra part las fòrmas localas de lenga nòstra. Qualques unas an una fòrma prestigiosa de lenga literària, per exemple lo bearnés de la plana de Pau (illustrat per Miquèu de Camelat), lo provençal rodanenc (ilustrat per Mistral e los autres felibres). Lo gascon aranés me sembla aver tanben un estatut especial per doás rason : d'una part es una fòrma d'occitan que sa codificacion e son ensenhament son presas en compte pels poders public, d'autra part se parla plan mai que la meteissa lenga dins la Republica francesa.

Pòt pas èsser question de dire als araneses, als bearneses, als provençals o als autres occitans, de quina region que sián: «*D'ara endavant, vos cal abandonar lo vòstre occitan local e vos metre a parlar e a escriure en occitan estandard.*» Una tala preconizacion seriá estúpida e irrealista. Solide qu'entre l'occitan local e l'estandard i a una granda semblança dins la zòna de l'occitan lengadocian. (Quand fau lo cors public d'occitan, a Montalban, lo fau en occitan estandard : entre lo carcinòl montalbanés e l'estandard, las divergèncias son pas considerablas.) Mas, dins las autras regions, es normal que s'ensenhe en primièr la fòrma locala de lenga nòstra e que los escolans àjan sonque una coneissença passiva de l'occitan estandard. Cal qu'un aranés o un niçard sián capables de legir sense tròp de pena Joan Bodon. L'ideal es d'aver una bona practica de son occitan local e una bona coneissença de l'occitan estandard, donc d'èsser “bidialectal”. Cadun fa coma pòt. Mas, l'ambicion que deu aver un professor d'occitan non-lengadocian es que sos escolans àjan almens una bona coneissença passiva de l'occitan estandard. Los autors catalans del *Diccionari de sociolingüística* parlan de “*bilingüisme passiu*” (Ruiz-Sans-Solé, *Diccionari de soliolingüística*, 2001; p. 54). Podèm transpausar aquela nocion e parlar de “*bidialectalisme passiu*”.

Çò qu'es indispensable es de respectar totas las fòrmas localas d'occitan, que sián vesinas o alunhadas de l'occitan estandard. I a pas “lo bon occitan” e los diversès parlars. Degun non es ridicul quand parla una certana fòrma d'occitan. L'occitanisme plan comprés implica l'acceptacion de l'unitat de la lenga nòstra e lo respècte de la diversitat.

La Piboleta, dijòus 15 de junh de 2023.

Jacme Taupiac